

BARN SOLDATERNA SOM GLÖMDES BORT

Shak, i dag 28, var som barnsoldat tvungen att mörda kallblodigt. Chuck, 25, överväger att kriga igen för att försörja sig. Sweetie, 32, gråter över sitt förlorade barn. I Liberia lever tiotusentals före detta barnsoldater fortfarande utanför samhället trots FN:s alla insatser. Tio år efter det brutala inbördeskriget är freden skör i det västafrikanska landet.

TEXT: AGNETA BORGSTRÖM FOTO: ANDERS HANSSON

HAVSBRISEN SVEPER IN mellan plåtskjulen i slumområdet West Point i Monrovia och får den söta rökdoften att skingras. I den varma sanden ligger en utslagen ung mamma och sover med ett spädbarn. Lukten av droger kommer från ett skrymsle i bostadsskjulet där 23-åriga Elijah Reeves demonstrerar hur man tänder den ihoprullade cigarettens med "Italian light". Heroinet säljer han vidare för att kunna tjäna några slantar.

– Knarket är dyrt. Våldigt dyrt. Ett gram kostar 1 400 liberianska dollar, säger han och grinar brett.

En gång i tiden var han mitt i striderna. Som nioåring blev han tvingad att följa med krigsherren Charles Taylors trupp som vällde in i hans by, brände ner och mördade. Hans mamma flydde och hans pappa dödades brutalt, så det fanns inte så många andra alternativ att välja.

– Vad skulle jag göra? Jag var rädd, men samtidigt såg jag andra barn som var med och kände att det kanske skulle gå. Jag blev upplärd hur jag skulle hålla i k-pisten, säger Elijah Reeves med dimmig blick, men vill inte berätta mer.

Ansiktet är ändå ungt, oförstört. Kroppen påminner om en tonårings. Han är en av de många bortglömda liberianska barnsoldater som syns på Monrovias gator eller i slummen. FN:s återintegrerings- och rehabiliteringsinsatser av soldater som stred under det fjorton år långa inbördeskriget höjs ofta till skyarna, men verkligheten i städerna och på landsbygden skildrar en motsatt bild. De i dag unga vuxna tjänar ofta sitt uppehälle genom drogförsäljning och småkriminalitet, eller som Elijah beskriver det: "Vi smyger upp vid bilarna som passerar in och plockar dem på grejer."

28-ÅRIGE SHAK KROMAH är mer öppenjärtig än sin kompis. Det är viktigt att få ut historierna som dessa unga bär på, menar han, för att "väcka regeringen". Ingen hjälper dem, inga åtgärder syns till. Han bor också med killarna i det lilla skjulet, uppbyggt på träpålar, som utgör huvudbebyggelsen i West Point.

– Jag mår väldigt dåligt av det jag gjorde under kriget. Jag förlorade min mamma och min pappa, jag såg även många av mina vänner dö. Vi var tvingade att döda, jag sköt själv många eller högg ihjäl dem, säger Shak Kromah, som tystnar en smula innan han fortsätter:

– Det var så mycket hemskheter. Kvinnor som våldtogs, kvinnor som sprättades upp. Blod överallt. Vi drack mycket eller rökte på för att orka med.

Han minns hur han som 16-åring rekryterades in i Charles Taylors "småpojksenhet" i utbyte mot 150 amerikanska dollar och en säck ris. Året var 2001 och han stred sedan under två år, främst i Lofaregionen. Precis som kompiserna såg han kriget som en utväg efter att båda föräldrarna dött. Hoppet var att kriget skulle leda till en förbättring, då livet var alltför tufft.

INGEN VET MED säkerhet det exakta antalet liberianska barnsoldater; siffrorna varierar från 5 000 till 30 000. FN:s återintegrering av alla ex-kombattanter, även barn, är en process som av världssamfundet beskrivs som en framgång. Detta på grund av det stora antal avvärnade och integrerade som summerats. Planen var först att denna process skulle ta tre veckor för varje soldat, men då så många sökte sig till de avvärningsläger som upprättades, sänkte man gränsen till fem dagar.

– Man förväntade sig att ungefär 30 000 soldater skulle dyka upp. I stället kom 100 000, så det är klart att man var tvungen att anpassa programmet, säger Jairo Munive Rincon, forskare vid Danska institutet för internationella studier.

Många som köade i lägren hävdade att de hade varit soldater, vilket gjorde att FN-personalen hade svårt att göra ett urval. Jairo Munive Rincon tycker att det var givet att även andra människor såg programmet som en strategi att få pengar och tillgång till utbildning.

*– Vad skulle jag göra?
Jag var rädd, men
samtidigt såg jag andra
barn som var med och
kände att det kanske
skulle gå. Jag blev
upplärd hur jag skulle
hålla i k-pisten.*

*Under ett plåtskjul i West Point säger Elijah Reeves
herom för att kunna tjäna sig.*

LIBERIA

Namn: Republiken Liberia
Huvudstad: Monrovia
Befolkning: ca 4,2 miljoner (2012)
Statsskick/statschef: Republik,
Ellen Johnson Sirleaf

Det långa inbördeskriget som tog slut 2003 satte djupa spår i Liberia. Återuppbyggnaden fortgår, om än långsamt. Utmaningar som illa fungerande infrastruktur, korruption och svagt rättsväsende finns på agendan. Befolkningen lider svårt av fattigdom, brist på tillgång på sjukvård och utbildning. Arbetslösheten är skyhögt och så många som tre av fyra liberianer beräknas leva på mindre än en amerikansk dollar om dagen. I dag förlitar sig landet på jordbrukssektorn, men vill använda sig av rika naturtillgångar som skog, gummi och mineraler, vilket har lett till att staten försökt locka till sig utländska investeringar för att utveckla den egna industrin.

När mörkret faller i West Point försöker vi själa från bilår, på dagarna hänger vi mest här på stranden, säger Emmanuel John, 26 år, som krigade som barn.

DEN FÖRSTA DELEN i programmet, som i folkmun benämndes "pengar för vapen", gick ut på att 150 amerikanska dollar betalades ut för varje vapen eller viss mängd ammunition som lämnades in. Till detta hörde också en utbildning i mänskliga rättigheter och olika kurser för att underlätta steget in i ett vanligt civilt liv igen. Dock fanns inte tillräckligt med utbildningsplatser, så många soldater fick klara sig själva utan att ha fått vad de utlovats. Som en sista del skulle återintegreringen och rehabiliteringen på hemorterna ske genom utbildningar, lärlingsplatser och psykologhjälp. Av de cirka 101 000 soldater som avväpnats anses uppskattningsvis 97 000 ha fått denna integrationshjälp när programmet upphörde 2010, vilket lett till omvärldens succébeskrivning.

– Programmet var en framgång på pappret. Kriget var över och vapen var insamlade. Men så länge fattigdomen är så stor och arbetslösheten enorm finns det få verkliga möjligheter till återgång till ett vanligt liv, menar Jairo Munive Rincon.

FORSKAREN MATS UTAS, knuten till Nordiska Afrikainstitutet, ser också tvärtemot vad man kan förvänta sig att många av de barnsoldater som inte gått igenom rehabiliterings- och återintegreringsinsatser har klarat sig bättre. Han har studerat de unga ex-soldaternas situation före och efter det första inbördeskriget under slutet av 1990-talet.

– Egen spontan återintegrering tycks ofta ha varit mer framgångsrik. Anledningarna till det är flera, men en huvudförklaring var att de som

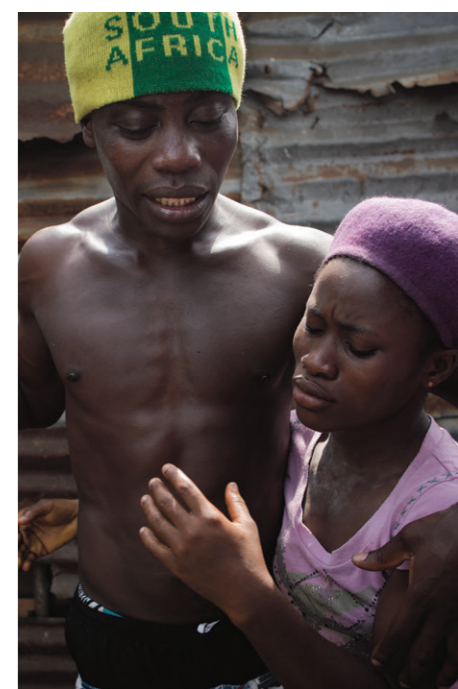
hade ett socialt sammanhang att återintegreras i sökte sig sällan till officiella insatser, enligt Mats Utas.

Kritik finns också mot att FN-insatserna anses ha haft ett ovanifrånsperspektiv, en längd på enbart fem dagar, och dessutom uppstod missnöje hos många soldater när steget mellan demobilisering och återintegrering i byarna tog tid. Kritiska röster har också hörts mot att insatserna saknat samhällelig förankring. Att till exempel skapa praktikplatser i butiker som inte behövde hjälp eller utbildningsplatser i branscher som inte hade efterfrågan var lönlöst.

“Programmet var en framgång på pappret. Kriget var över och vapen var insamlade. Men så länge fattigdomen är så stor och arbetslösheten enorm finns det få verkliga möjligheter till återgång till ett vanligt liv.”

JAIRO MUNIVE RINCON ser hur livssituationen för merparten av det liberianska folket inte förbättrats nämnvärt sedan kriget. Arbetslösheten ligger på 85 procent, vanlig skolgång kostar pengar och utbildningsplatser på universitet saknas. Fattigdomen är enorm.

– Det är allvarligt. Så länge du inte kan tjäna ditt uppehälle blir det omöjligt att klara sig. Rege-ring-en ser inte till att skapa jobb-möjligheter heller, vad jag kan se. Den ekonomiska strukturen utgår mest från utländska investeringar i olja, guld och järnmalm, som främst innebär möjligheter för utländsk arbetskraft, säger Jairo Munive Rincon.

LÄNGRE SÖDERUT I Monrovia, nära Benson-gatan, finns ett annat slumområde vid stranden, där 25-åriga Chuck Taylor, före detta barnsoldat, beskriver den frustration han bär på. Det tält till hus han tidigare hade har han förlorat, i stället sover han sittande på marken. Han pekar på stenen, där han brukar slå sig till ro. Som tolvåring kämpade han sex år sida vid sida med krigsherren Charles Taylor som fortfarande är hans idol och ledstjärna. På den solkiga T-tröjan står det "National Patriotic Party – love and will miss you", partiet som bildades efter det första inbördeskriget av samme person.

– Jag skulle strida i morgon om jag kunde. Jag skulle kriga för Liberia igen för att få pengar. Här har jag inte sett till någon åtgärd eller någon hjälp från FN. Det är ingen som vill anställa mig, säger Chuck Taylor, som visserligen fick pengar när hans pistol lämnades in, men

Besviket säger Chuck Taylor att han nyckret väl kan fänka sig att kriget igen som legosoldat mot beaktning.

ingen utbildningsmöjlighet i gengäld.

ATT SÅ MÅNGA unga frivilligt gick in i kriget hängde samman med de möjligheter som soldatlivet medgav: ett erkännande, ett steg in i vuxenlivet och en försörjning. Den ekonomiska krisen hade då varit ett faktum i landet sedan 1980-talet, något som slog särskilt hårt mot de unga.

– Att då tala om återintegrering av en grupp som redan var marginaliserad blir fel. Dessutom var det andra grupper, ofta unga män, som fick högre status i samhället av att vara kaptener och krigsherrar. Därtill fanns i viss mån fördelar med de erfarenheter i organisation och militäriska kunskaper som många skaffat sig. Det kunde gynna dem i arbetslivet, säger Mats Utas.

Men han ser ändå tydliga tecken på att många barnsoldater i dag

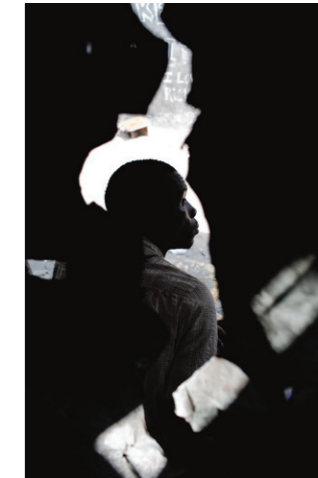
befinner sig i än mer utsatta sociala och ekonomiska situationer.

– Många återvände aldrig hem till sina byar utan försöker i dag överleva på gatan i Monrovia och i andra liberianska städer. De tjänar lite pengar på korta anställningar och småskalig kriminalitet, och deras framtidsutsikter är minst sagt osäkra. Vanliga sjukdomar, som är lätta att bota, skördar många liv, säger Mats Utas.

I LIBERIA HAR också många forna barnsoldater hållit samman i grupper, vilket märks på de unga kluster som Frihet träffat i till exempel West Point. Oräknliga unga som på många sätt fick växa upp

på egen hand eller under en korpral eller kapten. Mariam Persson, forskare kring postkonflikt- och säkerhetsfrågor i afrikanska länder vid Försvarshögskolan, förklarar också att dessa nätverk och rebellstrukturer varit viktiga i Liberia.

– Ur dessa nätverk rekryteras ofta folk, nätverken ger också viss makt. Den politiska eliten drar ofta nytta av dem. Det intressanta är att Liberia officiellt demobiliserat, men inofficiellt premierar man strukturerna. I västvärlden har vi haft en tendens att endast se president Johnson Sirleaf i positiv dager, men vi får inte glömma bort att hon hela tiden använder sig av sin makt och hittar bundsförvanter bland tidigare rebelsoldater, säger Persson.

INBÖRDESKRIGETS EFFEKTER

Under det fjorton år långa inbördeskriget i Liberia dog cirka 250 000 liberianer och halva befolkningen drevs på flykt. Det första kriget pågick 1989–1997 och det andra 1999–2003 där huvudpersonerna var Samuel Does regeringsstyrkor och Charles Taylors nationalistiska front. Båda krigen kom att kännetecknas av fruktansvärda grymheter mot civila av de cirka 40 000 stridande soldaterna, varav cirka hälften var barn. Många av dessa barn tvångsrekryterades till styrkorna. Ofta tvingades de att slåss med hjälp av droger och alkohol. Ibland tvingades de till att begå vidriga brutaliteter, som att mörda sina egna föräldrar, för att göra tydligt att de brutit med sina gamla liv. Spiritism och kannibalism förekom också på många håll, att exempelvis äta motståndarens hjärta och dricka blod skulle ge soldaterna kraft.

BARNSOLDATERNAS HÄLSA

Få studier är gjorda kring de liberianska barnsoldaternas hälsa. En undersökning av Human Rights Watch från 1994 visar att många barn som deltagit i kriget led av posttraumatisk stress, sömnlöshet, mardrömmar, oro och depressioner. Detta stärks i en annan studie, publicerad i Journal of American Medical Association 2012, gjord på barnsoldater från andra konflikter. En sjuksköterska, John Phillip, som arbetar på ett rehab-hem för barnsoldater i Paynesville i Liberia, illustrerar också hur resurserna från samhällets sida är knappa: –Sängplatserna räcker inte till för barnsoldaterna som kommer med drogproblem eller schizofreni, så vi får skicka hem dem efter några månader. Men i en del familjer är de inte välkomna, de tas inte om hand på ett bra sätt. En del betraktar dem som farliga, elaka eller drabbade av djävulen, säger Phillip.

Abraham Fahbulleh, 27 år, är en av få forna barnsoldater som har fått hjälp i ett litet projekt. Han är lycklig för att han kommit ur krigsmiljöer och droger och "är på väg tillbaka", säger han.

Sweetie Isha har nästan tappat hoppet helt om att få ett normalt liv. Tankarna finns ofta på hennes försvunna barn.

– Den sjätte mars förra året tog de sociala myndigheterna mina barn ifrån mig. Jag får inte ens träffa dem.

Flera av dessa beväpnade grupper håller också ordning i byar och bostadsområden. I ett postkonflikt-land som Liberia, där polissystem inte är uppbyggda till fullo, fyller före detta rebeller och barnsoldater en viktig säkerhetsfunktion.

– Folk gör vad de kan för att skydda sig själva och sitt kvarter, här blir dessa grupper nästan nödvändiga när polisen uteblir, säger Mariam Persson.

MEN ENLIGT HENNE finns naturligtvis risker om tillräckligt många rebeller sluter upp bakom en politisk fraktion med intresse av att föra krig. Många tidigare soldater i form av kaptener och generaler är ju också politiskt engagerade och sitter i regering eller på höga tjänstemannaposter. Dessutom är de före detta soldaterna snabbmobiliserade.

Just nu tror jag inte att det är troligt med krig, men risken finns, säger Mariam Persson.

Men en hel del oroligheter över tillgången till privat land i till

exempel Nimba-regionen har också skett under det senaste året, med före detta barnsoldater från olika etniska grupper. En del soldater har också rekryterats till konflikten i Elfenbenskusten.

– Det finns alltid en marknad för stridande soldater, menar Jairo Munive Rincon, som därför inte ser det som realistiskt att FN:s fredsbevarande styrka på 15 000 man lämnar landet nästa år.

UNDER ETT VINDPINAT skjul på strandremsan vid Benson-gatan finns 32-åriga Sweetie Isha, som också har stridit som ung. Hon visar det tummade, halverade kortet som är beviset på att hon ingick i FN:s program. Efter att hon lämnat över sin k-pist fick hon en praktikutbildning inom vårdområdet under ett och ett halvt år, samtidigt som hon fick viss månadsersättning. Men jobben uteblev och livet var tufft. När hon var tillbaka i drogmissbruket kom det drastiska beslutet.

– Den sjätte mars förra året tog de sociala myndigheterna mina barn ifrån mig. Jag får inte ens träffa dem, säger den unga kvinnan medan ögonen fylls med tårar. ♦